

Салтан паша күншил еки хаялдың, кемпирдің үгітлерін тыңламай атауға жол алады. Оның алдынан князь Гвидонның өзі шығады. Патша саудагерлер айтқан қаланы, тийинди, батырларды, князьдің маңлайында күн жанған хаялын көреді. Ең баслысы-патша өзінің қостарын таныйды. Жауызлықтың сыры ашылады. Лекин, патша куаныш үстінде айыпкерлерді қатты жазалау райынан қайтады. Әдилік орнайды, той басланады.

А.С.Пушкин ертегінің басы хәм ақыры «Шәриар» дәстаны менен көп уқсаслықтарға ийе. Шәриар да, Гвидон да өз ата-аналарын сағынады. Мәстан кемпир биймәлим бир қаланы Шәриарға тап Бабарихадай болып мақтайды. Сыйқырлы Тахтазарин қаласындағы жайлардың дийәуаллары алтыннан, гүмистен хәм мәрмерден, Гвидонның қаласының алтын гүмбезли ширкеулері, хрусталь сарайы, алтын жаңғақ шаққан тийин бир-бирине уқсас. Тахтазарин қаласының ийеси Жулдызхан, ал Пушкин ертегіндегі Ақ куу мәлийкениң маңлайында жулдыз жанады. Шәриар менен Әнжимнің

гүмис айдары менен Ақ куу мәлийкениң «шашының астындағы толған айдың онша айырмашылығы жоқ.

Уллы шайыр «Салтан патша хәкқындағы ертегін» жазған да, сөзсиз ауыспалы сюжеттерді пайдаланған хәм халық арасында бурыннан кеңнен мәлим болған аңызларға өзінің ой-дан шығарған қияллы фантазиясын қосқан. Бул хәмме жазыуыға тән. Әлле қандай бир қызықлы әңгімеден тәсірленіп, оны өзлестіріу дәретіуші адамы ушын айып емес. Н.Г. Чернышевский «Салтан патша хәкқында ертегі»н қайта исленген ертеклер қатарына жатқызып оны, басқа халықлар ертектері тийкарында жазылған ертек, деп атайды.

Улыұма, «Шәриар» дәстаны менен туысқан халықлар ертектері менен дәстанларының уқсаслықтары хәм сюжеттик бағдарларының бирлигін илим ушын әхмийети үлкен. Бул, бириншиден, Шығыс халықлары сюжетлеринің айырым классикалық шығармалар ушын идеялық-эстетикалық дәрек болып хызмет еткенін көрсетсе, екіншиден, бул, шығармалардың жанрлық өзгешелигін келтиріп шығарыуға да мәлим дәрежеде поэтикалық тәсір жасағанлығын аңлатады.

Әдебиятлар

1. Гомер. Одиссея. –М.: Гослитиздат, 1959.
2. Жирмунский В.М Сравнительная литературоведения Восток и Запад –Л.: «Наука», 1979.
3. Максетов Қ.М. «Шәриар» дәстанының тили хәкқында. // ӨзРИАҚБ «Хабаршы» журналы, №2. 1960.
4. Максетов Қ.М «Шәриар» дәстаны хәкқында. // ӨзРИАҚБ «Хабаршы» журналы №2. 1973.
5. Максетов К. Қарақалпақ дәстаны «Шәриар», (көп томлык) Қарақалпақ фольклоры, XIII том. Алғы сөз. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1984.
6. Пропп В.Я.Русский героический эпос. –Л.: «Наука», 1955.

Мақолада «Шариёр» достонининг сюжет қатламларининг пайдо бўлиш манбалари ўрганилиб, Ғарб ва Шарқ халқлари фольклори билан адабиётига хос кўпгина кўчма эртақ сюжетлар талкин қилинган. Ушбу сюжетлар «Шариёр» достонининг пайдо бўлишида ғоявий-эстетик манба вазифасини бажарганлиги ишончли далиллар билан асосланилиб, «Шариёр» достони А.С.Пушкиннинг «Шох султон ҳақидаги эртақ» каби асарларнинг пайдо бўлишида эстетик омил сифатида хизмат қилганлиги ҳақида сўз боради.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются истоки появления сюжетных слоёв дастана «Шаррьяр» анализируются переносные сказочные сюжеты присущие литературе и фольклору народов Востока Запада. На основе достоверных фактов утверждается, что эти сюжеты послужили идейно-эстетическим источником в создании дастана «Шаррьяр». Дастан «Шаррьяр» является эстетическим фактором подобно произведению А.С.Пушкина «Сказка о царе Салтане».

РЕЗЮМЕ

SUMMARY

The article deals with the origin of plot layers of the dastan «Shariyar», there were analyzed the transferred fairy-tale plots typical for literature and folklore of the East and West. On the basis of facts it is stated that these plots served as an ideal-aesthetic poushe in creation of the epos «Shariyar». The epos «Shariyar» is an aesthetic factor like the work «Fairy-tale about tsar Saltan» by A.S.Pushkin.

«ЖӘХАНША» ДӘСТАНЫНЫҢ ӨЗИНЕ ТӘН ӨЗГЕШЕЛИКЛЕРИ

Ж.Қ.Мамбетов - докторант

Өзбекстан Республикасы Илимлер Академиясы

Қарақалпақстан бөлімі Қарақалпақ гуманитар илимлер илим-изертлеу институты

Таянч сўзлар: «Жәханша» достони, генезис, жанрий хусусияти, типология.

Ключевые слова: дастан «Жаханша», генезис, жанровые особенности, типология.

Key words: dastan «Jakhansha», genesis, genre peculiarities, typology.

Қарақалпақлар Туран жериниң ең ески турғынларынан есапланып, әзелден түркий тиллес халықлардың бири болған. Олардың халық ауызеки дәретіушилигиндеги жанрлық, мазмунлық хәм формалық өзгешелиги, басқаларда қайталанбайтуғын социаллық белгилер бизиң бул пикиримизди дәлиллейди, десек қәтелеспеймиз. Ата-бабаларымыздың халықтың өтмиштеги социаллық-жәмийетлик турмысынан мысқаллап топлаған даналық ақыл-нәсият тәжірибелериниң жемисли нәтижеси болған руўхый санасы миллий фольклорымызда да қәлиплескен хәм жәмленген. Әсирлер даўамында топланып қиятырған фольклорымыз, өтмиш тарийхымыздың елегинен өткерилип, келешек әўладқа-бизге шекем (хәм кейинги әўладқа) мәдений руўхый ғәзийне ҳалында жетіуінде халық арасынан шыққан жыраўлар хәм бақсылар, шешенлер хәм диләуарлардың орны айрықша.

Мине усындай халық дүрданаларын әўладтан-әўладқа жеткерип келген жыраўлардың бири Қарақалпақстан хәм Өзбекстан халық жырышысы Қурбанбай Тәжибаевтың жеке-индивидуал репертуары, соның ишинде жыраўдың атқарған «Жәханша» дәстаны хәзирги күнде илимий изертлениўди талап ететуғын фольклорлық машқалалардың бири екенлиги сөзсиз.

«Жәханша» дәстанының жазып алынуы, изертлениў тарийхы, дәстанды жыраўдың дәретіушилик өзгешеликтери хәкқында бүгинги күнге шекем анық хәм кең көлемли илимий изертлеу жұмыслары толық хәм хәр тәрәплеме орынланбады. Бирақ, бул дәстан бойынша «Әмиўдәрәя» журналының 1974-жыл №8 санында шолыў формасындағы

дәслеппи пикирди илимпазлардан Наўрыз Жапаков билдирди хәм ол өз мақаласында дәстанды хәр тәрәплеме изертлеу объектине айландыруў ыақтының жеткенлигин айтады.

«Жәханша» дәстаны 1956-жылы М.Сейтаниязов тәрәпинен Қурбанбай жыраўдан жазып алынды. Дәстанның қолжазбасы Өзбекстан Илимлер Академиясы Қарақалпақстан бөліми фундаментал китапханасының қолжазбалар фондында (тәртип П-284, № 88206 менен) сақлаўлы тур. Дәстанның көлеми 8000нан аслам қатардан ибарат болып, «Жәханша» дәстаны 1990-жылы биринши рет «Қарақалпақ фольклоры»ның XX томында басқа дәстанлар менен бирге баспадан шықты. Дәстан өз алдына китап халында басылмады.

Ғәрезсизликтен кейин халқымыздың руўхый-мәдений мийраслары дәўир талабына сай өзиниң шын мәнисиндеги бахасын алыўға кең имканиятлар жаратылды. «Жәханша» дәстаны да архивтеги қолжазбадағы оригиналлығын сақтаған ҳалда Қарақалпақ фольклорының 100 томлығына киргизилип, 43-56-томларда екінши рет баспа жүзин көрди. Дәстанда орын алған гейпара сөзлерге түсиндирме берилди.

Дәстанның дәрелиў дәўири, архитип орталығы бойынша илимпаз Н.Жапаков: «Дәстанда Уратөбедеги Жәханшаның ели менен татар (ноғай) елиниң бурында бир ел, бир мөкан екени ашықтан-ашық айтылады. Бул жағдайды жыраўлар ядтан шығарған болмаўы керек. Ал, дәстандағы «Қарақалпақ, қайшылы урыўы» хәм «татар» деген атамалар соң қосылған болыўы керек. Буннан дәстанның қарақалпақ халқының бай ауызеки көркем творчествосының бири екени бийкарланбайды. Себеби, сол дәўирде хәзирги қарақалпақ халқы ноғайлы-

лар аўқамында жасаған халықлардың бири екені мәлім. ...Усыған қарағанда, дәстанның дәслепкі дәреуі дәуірі XV әсир болыуы итимал. Өйткені, XV әсирдің екінші ярымынан бастап ноғайлылар аўқамының ыдырай бастағанын, оны қайта тиклеу үшін усы аўқамның басшыларының хәр қыйлы жоллар менен күш салғанын тарийхый дәреклер көрсетеді» [1:111], деген илимий жуўмаққа келеді.

Бул пикирлер биз сөз еткен, «Жәханша» дәстанының генезисін, пайда болыу дәуірін, тарқалыу шегарасын хәм шығысын анықлауға әхмийетлі мағлыұмат болары сөзсіз. Дәстан кириспесінде, жер-суу, орын атамалары тилге алынады. Бул дәстанның генезисін, тарқалған шегарасын хәм тарийхыйлығын аңлауға тийкар болады. Ал Жәханшаның анық тарийхта жасап өткенлігі, яғный оның тарийхый тулға яки шахс болғанлығы хаққында тийкар болғандай мағлыұмат жоқ. Бирақ, бул арқалы дәстан халықтың тек көркем дәретпеси ғана, ал онда тарийхыйлықтың (историзм) белгиси жоқ деген пикирде емеспіз. Дәстанның бизің қолымызға себеп болған сақлаулы халында жетип келиуінде де, белгилі дәрежеде тарийхтың изи барлығын бийкарлап болмайды. Себеби, хәр бир дәретпениң өзіне жараса өз дәрелиу тарийхы болады. Фолклорымыздың ири жанры саналған хәр қандай дәстанға дыққат аударылса, ең дәслеп оның дәрелген хәм пайда болған дәуірін анықлауға дыққат қаратамыз. Дәстандағы тарийхый жер-суу, орын атамаларына қарап тарийхый салыстыруу анализ өткергенімізде, дәстанның бас идеясына себеп болған факторларды избе-из шамалау мүмкиншилигі пайда болады. Яғный, дәстан өз дәуірінің объектив хәм субъектив машқалаларына қурылған болып, көпшилік жағдайларда, егер ол халықтың кеуінде жатырған принциптерге тийкарланған болса, дәстан өзінің мазмұны базасында заманының жәмийетлік машқалаларын хәм соның менен бирге, жетискенликтерін де алып жүриуі мүмкин.

Дәстан жыраушылықтың дәстүріне сәйкес устаз-шәкирт дәстүрінде аўыздан-аўызға өтип, XX әсирдің жетик жырышысы Курбанбай жыраудың репертуарына кирген. Жырау халықтың ишиндегі өмир сүрип жүрген ертеклик сюжет мотивлерін өзінің жыраушылықтың кең дәретіушилик лабораториясында қайта ислейді, дәретпени дәстан дәретіу жолына түсиреди. Дәстан жыраудың индивидуаллық дәретіушилигінің жемиси сыпатында қарақалпақ бақсы-жырауларының репертуарында гезлеспейді. Бул сөзіміз бенен «Жәханша» дәстаны Курбанбай жыраудың жеке өзінің дәретпеси, деген кескин пикирде қалыуымызды аңлатпайды, ал еле де теренірек изертлеп-үйреніу кереклігін билдиреди. Яғный, бул дәстан Курбанбай жыраудан алдын да, басқа жыраулар репертуарында болған болыуы мүмкин. Себеби, Курбанбай жырау дәстанды өзінен алдыңғы өзіне устаз деп билген жыраулардан үйренгенлігін, оған мийрас екенлігін дәстан ақырында төмендегі қатарларда билдиріп өтеді:

*Әуел айтсам өткенди,
Бул дәстанның парқы бар.
Ол Жупардың елинде,
Жырау болған Айтууар.
Қабыл деген бир бала,
Оған шәкирт болғанды.
Шәкирт болып жүргенде,
Соннан ядлап алғанды.
Нуратаның елинде
Қабыл жырау атанып,
Оғанда шәкирт табылып,
Ядлап алған Халмурат.
Халмураттай жырауда
Толығы менен сақланып,
Үлгі болып қалғанды.
Ол заманның дәстүрі -
Сәллеси бар басында,
Еки ағаштан қуралған
Қобызы бар қолында,
Қой бағып жүрген жеринен,
Сандық тау деген шөлинен,
Халмуратты көп излеп,
Тәжибай улы Қурбанбай
Шәкирт болып барғанды.
Бул дәстанды үйренип,
Қурбанбайдай бул жырау,
Халыққа сөзін таратып,
Сексен жасқа келгенше,
Бул дәстан жақсы болған соң,
Мийесінде қалғанды [2:177-178].*

Хәр қандай дәретіуші, соның ишинде, жыраулар өзінен алдыңғы жырау атқарыушылардың репертуарынан үлгі алып, өз дәретіушилигін жетилистирип отырған. Бул арқалы өз дәретіушилик шеберлігін асырып, өзі атқарған дәстанға өзіндегі жеке индивидуаллық сыпаттарды өзі сезіп, яки сезбей де синдирип жиберіуі мүмкин. Себеби, хәр бир инсан характеріндегі дүнья таныу процесінің бир болмағанындай, жыраудың дүнья таныуына сай, дәстанның қурылысындағы айырым орындарын атқарыушының характеріне сәйкеслендирип, ал базы орындарды өзгертип жырауы мүмкин. Бул менен дәстанның баслы «...адамларды өнер, билим үйреніуе шақыруу идеясы» [3:72] өз оригиналлығын жоғалтпайды. Яғный, дәретпениң тийкарғы сюжетлік бағыты (линиясы) сақланып, тыңлаушыларға қонымлы жетип барыуында дәстанның өз атқарылуы орталығындағы шынлыққа сай жаңа мазмун жүзеге шығады. Илим хәм билимді ийелеудің нәтижесі Жәханшаның бойындағы ерлік, батырлық елді сүйіу ұсаған патриотлық, халықшыллық туйғылардың жетилисип, хәр тәреплеме өсиуіне тийкар жаратады. Себеби, «...дәстан мазмұнын халыққа қызықы етип жеткеріудің бирден-бир жолы-жаңа мазмұнды халықтың рууқый турмысына синисип кеткен бурыннан бар ескі формаларға араластырып беріу, деп билген. Буны биз жыраудың композиция қуруы шеберлігі деп те бағалауымыз керек» [4:81].

Курбанбай жыраудың бул дәстаны басқа қарақалпақ жырауларының репертуарында гезлеспейді. «Оның гей бир репертуарлары Курбанбай жыраудың тек өзіне тән. Оның бир қатар репертуарлары, жыраулар дәстанларын қарақалпақ жырауларының басқаларына репертуар болып кирген жағдайлар ушыраспайды» [4:104].

Сондай-ақ, дәстанның сюжетіндегі шийеленіскен ўақыялар хәм қахарман образларының ўақыяны раўажландыруу хәрекетлеріне қарап, дәстанды жанрлық жақтан қахарманлық дәстан деп атасақ болады. Себеби, дәстандағы бас идея: билим алыу хәм илим ийелеу арқалы жас әуладты кәсип-өнерлі болыуға шақырады. Шығармадағы тийкарғы мазмун бас образ Жәханшаның илим хәм билим сырларын үйреніп, өнерге ийе болып, өзіне қас болған душпанлары менен гүресіулерінде инсандағы билим, илим хәм өнерге ийе болыу пазыйлетінің артықмашлығы арқалы жеңіске ериседи. Мине, бул дәстанның тәрбиялық әхмийетін жүзеге шығарыу менен бирге, оқыушыны эстетикалық гөзаллыққа бағдарлайды. Яғный, дәстанның идеялық мазмұны арқалы хәр қандай адам физикалық жақтан күшли болыуына қарамастан, егер ол халық даналығындағы «билеги күшли бирди, билими күшли мынды жығады» деген идеяны түсініп, өнер, билим хәм илимге ийе болмаса кәмил инсан дәрежесіне жете алмайтуғынын аңлаймыз.

Дәретпениң бас қахарманы Жәханша өзіне исленген әдилсизликтен түңилип, илим, билим хәм өнер ийелеу жолына өтеді. Әдалатсызлық, сатқынлық, дослыққа қыянет ұксаған иллетлердің үстінен шығыуында өзіндегі илим хәм өнері менен қоса, оның қайтпас батыр палўанлығы, сондай-ақ үлгілі инсанный пазыйлеттерге ийе екенлігі Жәханшаның хақыйқый инсаннылық келбетін ашып береді. Мине, бул дәстанның басқа қарақалпақ дәстанларынан өзгешеленетұғын белгилерінің ең тийкарғыларынан бири болып саналады. Сондай-ақ, «Жәханша күтә салмақлы, оның минезінде жеңилік сезилмейді. Ол асығыслық пенен хәм дәлилсиз бир исти шешпейді. Адамды орынсыз жазаламайды. Ол қыйыншылықта саспайды. Жеңіске жеткенде таспайды. Көп дәстанлардағы қахарманлардай «батыр аңқау-ер гөдек» емес, ол душпаны силтеген қыйыншылыққа барғанда, оны сынау үшін барып, қыйыншылықты жеңип қайтыудың жолын алдын-ала ойлайды. Солай етип, ол өз душпанының сырын аңлайды. Бул жағынан да дәстанның басқа дәстанлардан өзгешелігі бары көриніп тур» [1:112].

Усы орында жырау Жәханшаны, басқа қарақалпақ қахарманлық дәстанлары сыяқлы «жауырыны қақпақтай, билектері тоқпақтай» тәкилетте көрсетіуден гөре, батырды турмыстағы әпиуайы адам сыпатында сүүретлеуді абзал көрген. Бул, өз гезегінде, дәстан қахарманы Жәханшаның халықшыллық белгисін билдиу менен бирге оның реал өмир шынылығына сай турмыслық қахарман екенін көрсетеді. Дәстан композициясындағы барлық сюжетлік бөлектер, қахарманың душпанға қарсы гүрес эпизодлары да өнер хәм билим ийелеуіне қаратылған болып, бас идеяны ашыуға хызмет еткен.

Қахарманлық дәстанлар дәстүріне сай бул дәстанда да батырдың ата теги оның тууылыу, ержетіу мотивлері менен

басланады. Яғный сюжет әпиұайыдан курамалыға қарай избе-изликте раўажланады. Усы орында атап өтетуғын және бир өзгешелик белги соннан ибарат, яғный бул дәстанда басқа қахарманлық дәстанлардағы сияқлы Жәханша батырдың туўылыўында анасының ғайры нәрселерге жерик болыўы (мысалы: жолбарыстың жүрегине) усаған мотивлер жок. Бул «Жәханша» дәстанындағы өмир кубылысларының өмир шынлығына сәйкестестирилгенлигин, *реаллықтың фольклорлық идеаллықтан басым екенлигин* көрсетеди. Сондай-ак, дәстанда Жәханшаның туўылыўында да, басқа қахарманлық дәстанлардағы сияқлы аса кеткен кәраматлылық сезилмейди. Бирақ, батырдың дүньяға келгеннен кейинги оның ер жетиўиндеги мотивлер оның келешектеги уллы батырлық, ерлик ислерине кириспе хәм тийкар болып хызмет етеди:

*«...Бир жасында бирленди,
Еки жаста түрленди,
Үш жасына келгенде,
Дубирлеп кирди ортаға,
Төрт жасына келгенде,
Тәңири сәлем береді.
Бес жасына келгенде,
Дос-душпанды биледи.
Алты жасқа келгенде,
Қызыл шекпен кийеди.
Жети жасқа келгенде,
Бир түймеден биледи.
Сегіз жасқа келгенде,
Бойын сайлап Жәханша
Түрли қыял сүреді.*

*Тоғыз жасқа келгенде,
Атасы берди мектенке.
Он жасына келгенде,
Оқыўға ықлас қылады.
Қатарының ишинде,
Сабағынан озады.
Он бир жасқа келгенде,
Илимди ғана ойлады.
Он еки жасқа келгенде,
Астына бедеў ат минип,
Үлкен тойды тойлады» [2:15-16].*

Фольклорлық сүўретлеў усылы аркалы батыр образын усы тақылетте жаратыў сол дәўирдеги халық аўыз еки әдеби-ятының турақлы әдебий дәстүри екенлигин аңлатып, бас қахарманның фольклорлық идеал шеңберинде ер жетиўи, бизиң пикиримизше, оның келешектеги ерлик ислерин тәмийинлеп, болажақ батырдың келешектеги қахарманлық ислеринин дәреге саналады. Дәстан контекстинде ашықлық, романтикалық элементлерге айтарлықтай дыққат берилмеген.

«Жәханша» дәстанының соңында батырдың ер жүреклик палўанлығына өнер, билим, илим сырларын ийелеп, толысқан хакыйкый ел қорғаўшы, елин турақластырған халық батыры сыпатында сәўлелениўи, бул дәстанның тек өзи дөрелген дәўиринде ғана емес, ал бүгинги күнде де өзиниң тәрбиялық әхмийетине ийелигин, шығарма қунының мәңгилик екенлигин тастыйқлайды. Себеби, халық дүрданалары болған дәстанлар халықты мәңги ийгиликли ислерге хәм идеяларға баслап отыратуғын халық даналығының бай мазмунлы формасы есапланады.

Әдебиятлар

1. Жапаков Н. // «Әмиўдәрә», 1974, №8.
2. Қарақалпақ фольклоры. XX том. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1990, 328-б.
3. Максетов Қ. Қарақалпақ жыраў-бақсылары. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1983.
4. Айымбетов Қ. Халық даналығы. -Нөкис: «Қарақалпақстан», 1988, 492-б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада қарақалпақ халқ достони «Жаханшо»нинг (Курбанбой жиров) ғояси, тарбиявий ахамияти ва эпоснинг чоп этилишидаги муаммолар хақида фикрлар юритилади. Мақолада достондаги қахрамонлар образларининг яратилиш хусусиятлари, сюжет куриш ва композицион жиҳатлари таҳлил этилади. Достондаги фарзандсизлик, қахрамоннинг туғилишидаги ўзига хос хусусиятлар, вояға етгандан сўнг илм ва ҳунар эгаллаш йўлидаги машаққатлари мотивлари киёсий талқин этилган. Достондаги ижобий ва салбий қахрамонлар билан ғайри табиий персонажлар киёсий усулда талқин қилинади. Достондаги талқинлар якунида эпосни яратишининг муаллиф ўзига хослиги жиҳатлари юзаға чиқарилади.

РЕЗЮМЕ

В статье освещаются идеи, воспитательные особенности и проблемы каракалпакского народного дастана «Жаханша» в интерпретации Курбанбая жырау. В работе анализируются особенности создания образов героев в сюжете дастана, построения сюжета и композиционных аспектов. Проведён сопоставительный анализ мотивов бездетности, своеобразных особенностей в рождении героя, странствований на пути приобретения науки и ремесла после достижения совершеннолетия. Проанализированы положительные и отрицательные герои с неестественными персонажами в дастане. В заключении освещены индивидуально-авторские особенности создания эпоса.

SUMMARY

The article is devoted to the study of ideas, educational peculiarities and problems in the edition of the Karakalpak folk epos «Jakhansha» in the interpretation of Kurbanbay-jirau. The author of the work analyses the peculiarities of creation of heroes' images in the plot of the epos, structure of the plot and compositional aspects. By the comparative method there were analysed positive and negative heroes with unnatural personages in the epos. In conclusion the author shows the author's individual peculiarities in the creation of the epos.

DISCURSIVE FEATURES OF TEXTUAL ANALYSIS OF I.YUSUPOV'S POETRY TRANSLATION

D.Mamirbaeva - senior teacher PhD

Nukus state pedagogika institute named after Ajiniyaz

Sh.Aymanova - 2nd- year master student

Karakalpak state universitete named after Berdax

Таянч сўзлар: дискурс, матн, концепт, маданият, таржима, ижтимоий-маданий, оҳанг.

Ключевые слова: дискурс, текст, концепт, культура, перевод, социокультурный, ритм.

Key words: discourse, text, concept, culture, translation, sociocultural, rhythm.

Poetic culture is a kind of projection of national consciousness, which, in turn, creates the prerequisites for artistic identity of the individual and society. Discourse in a broad sense means the process of language activity, the way speaking, and already - the system of texts united in a communicative and functional aspects. In relation to the aesthetic function of the language, this category implies a general text-generating strategy, realized in the right to artistic expression, in an intention aimed at creating a special aesthetic experience.

The concept of discourse was introduced into linguistics by E.Benveniste, [2] which includes it in the Sossur's opposition of language (langue) and speech (parole), "where langue is a kind of system; abstract mental construct discourse - combinations by means of which the speaker uses the language code, and parole, the mechanism that allows these combinations". According to E.Benveniste, who one of the first to give discourse a terminologi-

cal meaning, is empirical object that a linguist encounters when he opens traces of the subject of a statement, formal elements indicating to assign a language to the speaking subject.

In the Anglo-American concept, discourse was interpreted as sequence of statements, a piece of text, greater than the sentence. In the initial versions, the Anglo-American concept of discursive analysis was used as a formal method for analyzing coherent speech or letters.

Under the influence of the theory of communicative and pragmatic language models and ideas of cognitive science has developed a functional-linguistic approach to the definition of discourse, and, consequently, to definition of discourse analysis.

Discourse began to be explored as updated text (opposed to text as a formal grammatical structures), as a complex unity of linguistic form, meaning, and verbal action that can be characterized by the concept communicative event or communicative act.